

Hilmi Demir¹

Ortadoğu ve Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü Direktörü

DEĞERLENDİRME NOTU

SUUDİ ARABİSTAN'IN SURİYE SEVDASI

Ahmed Şara, HTŞ'nin eski lideri şimdiki Suriye Arap Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, ilk resmi ziyaretini doğduğu topraklara Suudi Arabistan'a yapmıştı. O günden bugüne Suudi Arabistan ile Şara arasındaki ilişkiler o kadar iyi gidiyor ki Suriye hem ciddi Suud sermayesi çekti hem de Suudilerin üst düzey ilgisine mazhar oldu. Suriye, Suudi Arabistan'dan altyapı, enerji, havacılık, turizm, sağlık, iletişim, otelcilik ve geri dönüşüm gibi birçok başlıkta 6 milyar dolarlık yatırım aldı.

En son Ahmed Al-Şara ve eşi Latifa Al-Droubi, Riyad'da düzenlenen 2025 Gelecek Yatırım Girişimi Konferansı'ndaki tartışma oturumuna katıldılar. Riyad'da düzenlenen Gelecek Yatırım Girişimi (2025) sırasında servis edilen fotoğraf—Veliaht Prens Muhammed bin Selman'ın bir yanında Jared Kushner, diğer yanında Ahmed el-Şara—yalnızca diplomatik bir nezaket karesi değil, Suriye'nin Arap dünyasıyla yeniden eklemlenişinin sembolik bir yoğunlaşmasıdır. Şara'nın söz konusu oturumda formüle ettiği "güvenlik–istikrar–kalkınma" denklemine ve Suudi Arabistan'ın bölgesel örneğine yaptığı vurgu, Suriye'yi Araplar içinde bir ulus-devlet olarak yeniden kurma iradesinin programatik ifadesi niteliğindedir. Özel oturumda Ahmed el-Şara, moderatöre şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"Suudi Arabistan Krallığı'nın bölgede temsil ettiği kilit önemin farkındayız. Bu nedenle, güvenlik ve istikrar, ekonomik kalkınmaya bağlıdır; ekonomik kalkınma ise güvenlik ve istikrarla bağlantılıdır. Suudi Arabistan'ın bugün bölgede öncül örnek olarak temsil ettiği tam da budur. Suriye, bölgesel ve küresel konumunu hızlı ve tutarlı biçimde yeniden kazanabildi; bu, Suriye'yi seven tüm ülkelerin ve özellikle Veliaht Prens Muhammed bin Selman'ın

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1366>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

liderliğindeki Suudi Arabistan'ın desteğiyle mümkün oldu..." Konuşmasının sonunda, doğduğu Suudi Arabistan topraklarını anarak bu tarihsel köklere vurgu yaptı.

Suudilerin Suriye'den ebedi düşmanları İran'ı temizleyen adama üst düzey önem göstermeleri anlaşılabilir bir durum diyebilirsiniz. Ama ben bundan çok daha ötesinin olduğunu düşünüyorum. Suudiler için bölgede İran yayılcılığı oldukça rahatsız ediciydi. Ama Muhammed bin Selman gibi zeki bir stratejistin aklından geçen yalnızca bunlar değildir. Doğrusu, Muhammed bin Selman'ın Şara'da çok daha fazla şey gördüğünü ve bölge için Suriye'de ciddi bir gelecek planının olduğunu düşünüyorum. Belki de bugünü anlamak için tarihe bakmak faydalı olacaktır.

Bu yönelimin altını, Suriye'nin Arap Ligi'ne dönüşüyle paralel biçimde altyapı, enerji, havacılık, turizm, sağlık, iletişim, otelcilik ve geri dönüşüm gibi sektörlerde ilan edilen ciddi yatırım dalgası kalın çizgilerle çizer. Tam bu noktada, Şükrü el-Kuvvetli ile Şara arasındaki tarihsel paralellik berraklaşır: Her iki aktör de Şam'ın egemenliğini ve Suriye'nin cumhuriyetçi kimliğini, "emperyal yayılcılıktan arınmış, ulus-devlet temelli bir Arap düzeni" içinde kurumsallaştırma arayışındadır. 1940'lar–1950'ler boyunca Haşimi hanedanının Şam tacını yeniden ele geçirme girişimlerine karşı Suudi Arabistan'la iş birliği geliştiren Kuvvetli, Arap Ligi'nin egemenliğe saygılı mimarisini referans almıştı. Bugün Şara da Arap Ligi'ne dönüş süreci ve yatırım–güvenlik eşgüdümü üzerinden benzer bir normatif zemini yeniden üretmektedir. Kısacası "büyüklük" fikri, toprak ilhakı veya monarşik restorasyon arzusuna değil; devlet kapasitesi, ekonomik kalkınma ve kolektif bölgesel istikrara tahsis edilmektedir. Bu, Kuvvetli'nin egemenlikçi cumhuriyetçiliği ile Şara'nın güncel ulus-devlet konsolidasyonu arasında doktrinel bir süreklilik tesis eder. Şimdi isterseniz biraz tarihi geriye alalım ve Suriye'de Haşimi Arap Krallığı arayışlarına bakalım.

Haşimi Hırsının Suriye'ye Yönelen İlk İfadesi (1918–1920)

Hicaz Emiri Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal bin Hüseyin ve Arabistanlı Lawrence'ın Akabe'yi sürpriz bir kara harekâtıyla ele geçirerek Şam'a ilerlemesi sonucunda, 8 Mart 1920'de Faysal, "Suriye Arap Krallığı"nın kralı olarak ilan edildi. Modern Suriye tarihinde tekil bir monarşi dönemini teşkil eden bu evre, 24 Temmuz 1920'deki Maysalun bozgunu ve akabinde Fransız mandasının başlamasıyla da sona erdi. Fransız işgal ordusu Temmuz 1920'de Kral Faysal'ı Şam'daki tahtından indirip sürgüne gönderdi; böylece Suriye'nin monarşi deneyimi de kesintiye uğradı. Ancak Haşimi ailesinin Şam üzerindeki iddiası bitmedi. Faysal 1921'de Irak tahtına oturtuldu, kardeşi Abdullah aynı yıl Maverai Ürdün Emirliği'ni üstlendi (1946'da Ürdün Krallığı'na dönüşecektir). 1918–1920 arasındaki "Arap/Suriye Krallığı" denemesi yerini her ne kadar manda yönetimine bıraksa da Haşimilerin Suriye'ye dönük hırsı kurumsallaşmış bir hedef olarak yaşamaya devam etti.

Bu ilk kırılma, ilerleyen yıllarda Suriye cumhuriyetçiliğinin zihinsel omurgasını teşkil eden bir egemenlik duyarlılığı üretti. Siyasal elit, manda gölgesinde dahi "Şam tacının dışarıdan belirlenmesine" yönelik her girişime kuşkuyla yaklaştı. Bu kuşku, sonraki on yıllarda Haşimi projelerine karşı sistematik bir direnç olarak kurumsallaşacaktır.

Halifelik Tartışması ve Hasım Hanedanlar (1924–1933)

1924–25 sonrasında Suudilerin Hicaz'ı ele geçirmesiyle İngiltere'nin desteği çekildi ve Şerif Hüseyin'in ordusu dağıldı. Hüseyin, "oğlu Faysal'ın Irak'ta benzer bir akıbete uğramaması" endişesiyle sahneden çekilip sürgüne gitmeyi kabul etti. Hüseyin'in halifeliğini ilan etmesi, İbn Suud'a Hicaz'a yürüme imkânı sağlamıştı. Hicaz'ın kaybı Haşimilerin bölgesel meşruiyetini

sarsmış ve Şam üzerindeki iddialarını Irak ve Ürdün kolları üzerinden sürdürmeye sevk etmiştir.

1931–1933 dönemi, bu hattın bir başka halkasıdır. Şam'da Monarşi Partisi (Hizb el-Ummel-Malaki) denemesi, Rıza Paşa er-Rikabi gibi isimlerin öncülüğünde Haşimi sadakatini canlandırmayı hedefledi. Tahttan indirilmiş Kral Ali'nin 1931'de Şam'a gelişi ve Faysal'ın 1931 Paris temasları sonuçsuz kaldı. Monarşi Partisi 1932 seçimlerinde meclise giremedi. 1933'te Faysal'ın ölümü ve oğlu Kral Gazi'nin Şam'a ilgisiz yaklaşımı, Haşimi projesini 1946'ya değin askıda bıraktı. Bu gelişmeler, Suriye kamuoyunda cumhuriyetçi meşruiyet ile monarşik dış dayatma arasındaki tartışmaları daha da alevlendirdi.

Bağımsızlık Sonrası Denklem ve Kral Abdullah'ın “Büyük Suriye” Tasarısı (1946–1951)

Nisan 1946'da bağımsızlığın kazanılmasının ardından Ürdün Emiri/Kral Abdullah, Suriye, Ürdün, Filistin ve Lübnan'ı tek taç altında toplamayı hedefleyen “Büyük Suriye” planıyla Haşimi krallığı davasını yeniden alevlendirdi. Bu amaç doğrultusunda hem siyasi hem gizli kanallar işletildi. 1950 başlarında Münir el-Aclani gibi isimlerin dâhil olduğu bir ağ üzerinden Abdullah'ı Suriye kralı yapacak bir darbe planlandı. Suriye istihbaratı girişimi akamete uğrattı. Abdullah 1951'de Kudüs'te suikasta uğradı ve yerine geçen Talal, Şam tacında gözü olmadığını ilan edince Ürdün kolunun doğrudan monarşik iddiası da böylece sönümlenmiş oldu.

1949 Darbeleri, Halk Partisi ve Irak Merkezli Birleşme Arayışı (1948–1949)

1948'de Irak'da sadık Suriyeli politikacılar tarafından kurulan Halk Partisi (Hizb al-Sha'b), Haşimi birlik projesinin Suriye'deki siyasal taşıyıcısı oldu. 1949'daki üç darbe, bu projeyi ivmelendirme potansiyeli taşıyordu:

- **Mart 1949 Darbesi:** Başkan Kuvvetli'nin devrilmesinin ardından Nazım el-Kudsi ve Rüşdi el-Kikhiya, darbeci Hüsnü ez-Zaim'i Irak ile birleşmeye ikna etmeye çalıştı ve sonuç alınamadı.
- **Ağustos 1949 Darbesi:** Irak destekli subaylar—başta Sami el-Hınnavi—Zaim'i devirdi; Halk Partisi güçlendi ve Irak'la birleşme Suriye'nin resmî dış politikası hâline geldi. Irak Naibi Prens Abdül-İlah Ekim 1949'da Şam'a geldi ve federal birlik anlaşması imzalandı: Taç Haşimilere, başbakanlık bir Suriyeliye, meclis başkanlığı bir Iraklıya verilecekti.
- **Aralık 1949 Darbesi:** Koyu cumhuriyetçi ve Haşimi karşıtı Edib eş-Şişekli üçüncü darbeyi gerçekleştirdi; Hınnavi'yi tutukladı ve birleşme projesini askıya aldı.

Bu silsile, Suriye kurumlarının dışarıdan dayatılan bir monarşik entegrasyona—Haşimi tacının restorasyonuna—ne denli dirençli olduğunu gösterdi. Kuvvetli'nin siyasal çizgisi, parlamenter ve yürütme düzeylerinde egemenlik ilkesini vurguluyordu. Suudi Arabistan ve Mısır gibi Arap monarşi ve cumhuriyetlerinin farklı konumlarını, Haşimi planı karşısında ortak bir denge siyasetine tercüme etmeye çalışıyordu. İşin en enteresan yanı da Suriye'de bir cumhuriyet ve parlamenter sistemi canlı ve diri tutuyordu.

Kuvvetli'nin Geri Dönüşü, Nasır'la Yakınlaşma ve 1956 “Irak Olayı” (1954–1956)

1954'te Adib el-Şişekli'nin devrilmesiyle Şükrü el-Kuvvetli yeniden iktidara döndü. Bu dönemde Suriye, Mısır'ın Cemal Abdünnasır liderliğine ve Sovyetler Birliği'ne yakınlaşmıştı. Bu yakınlaşma, Irak Başbakanı Nuri es-Said'i, Suriye'de Haşimi birliğini tesis etmeyi amaçlayan son ve en kapsamlı darbe girişimi olan 1956 “Irak Komplosu”na sevk etti. ABD ve İngiltere'nin desteğiyle kurgulanan plan, Suriye'deki komünist ve Nasırcı liderlerin tasfiyesini ve Başkan Şükrü el-Kuvvetli'ye Irak'la birlik konusunda ultimatoma verilmesini öngörüyordu. Komplocular

arasında Adib el-Şişekli, Münir el-Aclani ve Adnan el-Atasi gibi isimler yer alıyordu. Ancak plan Süveyş Krizi nedeniyle ertelendi ve Suriye istihbaratınca deşifre edildi. Bunun üzerine Haşimi yanlıları vatana ihanetle yargılandı ve Haşimi projesi bir kez daha çökmek zorunda kaldı.

Suudi Arabistan'ın Önleyiciyi Stratejisi ve Arap Ligi

Suudi Arabistan, 1940'ların başında Irak ve Ürdün'deki Haşimi hanedanlığının yürüttüğü iki paralel entegrasyon tasarısıyla karşı karşıya kaldı. Emir Abdullah'ın Suriye, Lübnan ve Filistin'i tek idare altında birleştirmeyi hedefleyen "Büyük Suriye" projesi ve Nuri es-Said'in Irak öncülüğünde Irak, Suriye, Lübnan ve Ürdün'ü kapsayan "Bereketli Hilal" planı. Kral Abdülaziz İbn Suud, her iki tasarımın da Arap halklarının müşterek yararından ziyade belirli bir hanedanın bölgesel hegemonyasını tahkim etmeye dönük olduğunu, üstelik bu planların Suudi topraklarının egemenliği için gerçek ve yakın bir tehdit barındırdığını değerlendirdi. Hilafetin yeniden ihyası fikrinin, modern devlet egemenliğini aşındıracağı ve kabile rekabetlerini canlandırarak bölgeyi istikrarsızlaştırabileceği kanaati de bu şüpheyi derinleştirdi. Haşimi krallığı başta kulağa hoş geliyordu ama sonuçta Modern ulus çağında kabile üzerine kurulu bir krallık, bölgede etnik çatışmaları uyandırabilirdi. Diğer taraftan bu krallık Suudi Arabistan'ın tüm kazanımlarını elinden alma potansiyeline de sahipti. Bu nedenle Riyad, dar ve merkezî entegrasyon şemalarına karşı, kapsamlı koordinasyonu önemseyen fakat her üyenin iç egemenliğini kırmızı çizgi kabul eden bir iş birliği modeline yöneldi.

Bu yönelim, Suriye'yi bir ulus-devlet olarak Arap sisteminde tutmayı hedefleyen bir dengeleme stratejisiyle birleşti ve Haşimi restorasyon girişimlerine karşı "önleyici-kendini savunma" mantığını devreye soktu. Strateji ikili bir işleve sahipti. Negatif işlevde Suudi Arabistan, Kral Abdullah merkezli projelere sistematik itiraz geliştirdi. Gerekli gördüğünde Washington dâhil dış aktörlere "derhâl müdahale" çağrıları yaparak Haşimi hamlelerinin uluslararası meşruiyet kazanmasını bloke etmeye çalıştı. Pozitif işlevde ise Riyad, devletlerin içişlerine karışmayan ama aralarında düzenli eşgüdüm sağlayan gevşek bir örgütlenme modeli tasarladı. Suriye'nin cumhuriyetçi bütünlüğünü bu mimariye eklemleyerek monarşik restorasyon tahayyülüne kurumsal bir karşı ağırlık üretti. Bu noktada, Şükrü el-Kuvvetli'nin temsil ettiği Suriye'nin egemenlik temelli cumhuriyetçi çizgisi ile Suudi vizyonu belli başlı ilkelere kesişmiş oldu.

Düşünsel hazırlığın diplomatik karşılığı, 3 Ocak 1945'te İskenderiye'de toplumsallaştı. Kral Abdülaziz, burada kurulacak yapının ilkesel çerçevesini açık ve yalın bir dille ortaya koydu: "Üyelerin egemenliğine ve bağımsızlığına tam saygı". Bu ifade, yalnızca bir prensip beyanı değil, aynı zamanda Haşimi projelerinin ana fikrine yöneltmiş bir itiraz metniydi. Mısır hükümeti, Suudi çekincelerini gidermeye dönük yoğun bir diplomasi yürüterek bu yaklaşımı sahiplendi. Böylece Kahire, kendi bölgesel liderliğini Haşimî tasarılarına karşı denge arayışıyla pekiştirme fırsatı da buldu. Egemenliğe tam saygı ilkesinin kurumsal mimariye yerleştirilmesi, tek bir hanedanın hegemonyasını büyütecek projelerin uluslararası meşruiyet kazanmasının önünü fiilen kapattı. Arap ülkeleri arasındaki iş birliği, koordinasyon esaslı fakat müdahalesiz bir çerçeveye oturdu. Böylece Arap Liginin kurumsal temelleri atılmış oldu.

Riyad'ın Suriye ve Lübnan'ın bağımsızlık mücadelelerine verdiği destek aynı stratejinin sahadaki uzantısıydı. Suriye'nin ulus-devlet formunda Arap düzenine eklemelenmesi, sadece Suudi egemenliğinin korunmasına hizmet etmedi. Aynı zamanda bölgenin çok merkezli bir denge üzerinden işlemesine imkân tanıdı. Bu destek, Haşimi restorasyonuna karşı siyasi-kurumsal setin tamamlayıcı halkası olurken Şam'ın cumhuriyetçi meşruiyetini Arap sisteminde tahkim etti. Böylece, Suudi Arabistan'ın negatif engelleme ve pozitif kurumsallaştırma hatları birbirini beslemiş oldu. "Büyük Suriye" ve "Bereketli Hilal" gibi merkezileştirici tasarıların çekiciliği azalırken egemenliklere saygılı bir düzen fikri böylece hayata geçmiş oldu.

Süreç, 22 Mart 1945'te Suudi Arabistan'ın Arap Ligi Şartı'nı imzalayan kurucu ülkeler arasında yerini almasıyla kurumsal nihayetine ulaştı. Ortaya çıkan örgüt, müdahalesiz bir eşgüdümü mümkün kılan gevşek bir yapı olarak tasarlandı. Üyelerin bağımsızlığı ve iç egemenliği, iş birliğinin ön koşulu haline getirildi. Bu mimari, Kral Abdülaziz'in Haşimi projelerine karşı geliştirdiği "önleyici-kendini savunma" siyasetinin doğrudan bir ürünüydü. Böylece soya dayalı hegemonya bertaraf edilirken egemenliğe saygılı, dengeyi ve çoğulluğu koruyan bir Arap düzeni inşa edildi. Neticede Suudi Arabistan, kendi egemenliğini garanti altına alırken Suriye'nin cumhuriyetçi bütünlüğünün Arap mimarisine eklenmesini sağlamış oldu. Arap Ligi'nin kuruluşu da bu stratejik hesaplaşmanın kurumsal izdüşümü olarak kalıcılaştı.

Bu tablo, Suudi siyasetinin erken dönem bölgesel yaklaşımını ortaya koymaktadır. Riyad, ideolojik hamasetin veya soya-hanedana dayalı genişlemenin değil, egemenliğe dayalı güvenli bir iş birliği zemininin peşindeydi. Haşimi tasarılarına karşı itiraz, salt reaksiyoner bir tutumla sınırlanmadı aynı zamanda egemenlik ilkesini merkeze alan bir düzen vizyonu ve bu vizyonu taşıyacak kurumsal omurga ile tamamlanmış oldu. Böylelikle 1940'ların Arap dünyasında hem Suudi devlet aklının öncelikleri hem de Suriye'nin cumhuriyetçi yönelimi aynı eksende buluşarak Haşimi restorasyonuna karşı müşterek ve meşru bir denge üretti.

1958 Sonrası: Esad Döneminde Bölgesel Rekabetin Yeniden Çerçevesi

1958'de Irak monarşisinin devrilmesi ve II. Faysal'ın öldürülmesi, Haşimi hanedanının Suriye üzerindeki monarşik restorasyon kapasitesini dramatik biçimde azalttı; hanedanlık yalnızca Ürdün'de varlığını sürdürdü. Bu tarihten sonra Suriye'de Arap milliyetçiliği ve devlet egemenliği eksenli cumhuriyetçi kimlik, Haşimi tehdidin zayıflamasıyla farklı rekabet eksenlerine taşındı.

1974 sonrasında Hafız Esad döneminde, "Büyük Suriye" türü irredantist okumaların devlet politikasına içkin olduğu yönündeki algılar, Suudi Arabistan ve diğer monarşilerde kaygı yarattı. Fas Kralı II. Hasan'ın 1983 tarihli gözlemleri, "Gerçek Suriye'nin Büyük Suriye olduğu" inancının Şam elitinde yankı bulduğunu aktarır. Terörizm iddiaları ve Libya bağlantıları ekseninde Suriye rejiminin bölgesel düzeni zorlayan hamleleri, Suudi dengeleme refleksini canlı tuttu. Dolayısıyla 1980'ler itibarıyla Suriye-Suudi ilişkileri, bölgesel hegemonyanın kimin uhdesinde şekilleneceğine ilişkin uzun erimli stratejik çekişmenin parametreleri dâhilinde okunmalıdır. Suudi Arabistan açısından Suriye'yi Arap Ligi'nde "ulus-devlet" kimliğiyle tutmak, temel strateji olmaya devam etti.

Sonuç: Riyad'daki Fotoğrafın Siyasi Anlamı

Şara'nın Esad rejimini devirip Suriye'yi yeniden Arap Cumhuriyeti olarak kurması ve Riyad'daki beyan ve görüntüsüyle cisimleşen ulus-devlet odaklı yeniden kuruluş stratejisi, Kuvvetli'nin Haşimi krallığına karşı Suudilerle geliştirdiği iş birliği çizgisiyle tarihsel bir benzerlik içermektedir. 1918-1920 arasındaki kısa monarşi tecrübesinden 1946 sonrası "Büyük Suriye" tasarılarına, 1949 darbelerinden 1956 Irak Komplosu'na uzanan tarihsel hat, Suriye'nin cumhuriyetçi egemenliğini koruma refleksini kurumsallaştırmıştır. Suudi Arabistan'ın egemenliğe saygılı Arap düzeni vizyonu, bu refleksin bölgesel dayanağını oluşturmuştur. 1958 sonrasında Haşimi gölgesinin geri çekilmesine rağmen, Arap Ligi ve bölgesel denge mekanizmaları aracılığıyla ulus-devlet kimliğinin sürdürülmesi esası değişmemiştir.

Esad'ın yüzünü İran'a dönmesi ve İran yayılcılığının kaldırıcı görevini üstlenmesi, Suriye'yi Arap dünyasından ayırmıştı. Bugün Şara, Arap Ligi'ne dönüş, büyük ölçekli yatırımlar ve güvenlik-kalkınma eşgüdümü üzerinden Suriye'yi "Araplar içinde bir ulus-devlet" olarak yeniden tahkim eden bir siyaset izlemekte; emperyal yayılmacı iddiaları reddetmektedir. Bu siyaset, Kuvvetli'nin tarihsel mirasını doktrinel bir süreklilik içinde güncelleyerek Şam'ın

egemenliği, Arap sisteminin kurumsallığı ve bölgesel kalkınmanın aynı denklemde bulunduğu bir siyasal geometri ortaya koymaktadır. Riyad'daki fotoğraf, işte bu sürekliliğin görsel özeti olarak okunmalıdır: Suriye'nin büyüklüğü, bir tacın restorasyonunda değil; egemen cumhuriyetin kurumsal kapasitesinde yatar. Suudi Arabistan Suriye'yi 2030 vizyonu çerçevesinde kendi merkezli yeni dünyaya entegre etmek için elinden geleni yapıyor gözüküyor. Buradan bir şey daha anlıyoruz: Ulus-Devlet anlayışı aslında egemenlik biçimi olarak oldukça kanıksanmış durumda. Bu yüzden Araplar eski İmparatorluk ve Hilafet hayallerini kendi egemenlik alanlarına bir müdahale olarak görüyorlar.

Şara da Suriye'de radikal grupların Arap dünyası ve egemenlikleri için bir tehdit oluşturmadan Suriye'nin bölgesel entegrasyonun geliştirmek, refah ve zenginlik içinde uzun süre kendi yönetimde kalacak bir Suriye Cumhuriyeti inşa etmek için özel gayret gösteriyor. Şara'nın Cumhuriyetçi ve parlamenter sistemdeki yürüyüşü Suriye'nin tecrübesine dikkat ettiğini gösteriyor. Önünde çok engel var ama umarım Cumhuriyetçi modeli inşa etmek fırsatı bulur.

Kaynakça

- Abedin, Hassan S. t.y. "Abdul Aziz Al-Saud and the Great Game in Arabia, 1896-1946".
- Alangari, Haifa. 1998. The Struggle for Power in Arabia: Ibn Saud, Hussein and Great Britain; 1914- 1924. Reading: Ithaca Press.
- Moubayed, Sami. 2022. "Royalism in Syria after Faysal I: The Struggle for the Crown of Damascus, 1920-1958". Royal Studies Journal 9(2):41-77. doi:10.21039/rsj.322.
- Pipes, Daniel. 1992. Greater Syria: The History of an Ambition. Oxford University Paperback. New York, NY: Oxford Univ. Pr.
- Simon, Reeve S. 1974. "The Hashemite 'Conspiracy': Hashemite Unity Attempts, 1921–1958". International Journal of Middle East Studies 5(3):314-27. doi:10.1017/S0020743800034966.
- Zamir, Meir. 2010. "The 'Missing Dimension': Britain's Secret War against France in Syria and Lebanon, 1942–45 – Part II". Middle Eastern Studies 46(6):791-899. doi:10.1080/00263206.2010.520412.